

جهل مطلوب چیست؟/ بعضی علوم تا قبل از قبر به کار می آیند

علوم ظاهری تنها تا قبل از قبر به درد ما می خورند، اما آن علمی که درجه ما با آن سنجیده می شود، علم به خدای تعالی است که برای رسیدن به آن باید «جهل عالمانه» داشت و این جهل آموختنی است، یعنی غیر خدا را فراموش کرد.

استاد عرفان دانشگاه شیراز گفت: علوم ظاهری تنها تا قبل از قبر به درد ما می خورند، اما آن علمی که درجه ما با آن سنجیده می شود، علم به خدای تعالی است که برای رسیدن به آن باید «جهل عالمانه"; داشت و این جهل آموختنی است، یعنی غیر خدا را فراموش کرد.

حجت الاسلام دکتر قاسم کاکایی استاد فلسفه و عرفان دانشگاه شیراز در گفتگو با خبرنگار مهر، به تعبیر عرفا از جهل و نادانی اشاره کرد و گفت: وجه ممیزه اهل معرفت و یا عرفا از غیرشان بحث معرفت است. معرفت نقطه مقابل جهل است. غیر عارف به حقیقت جاهل است. این البته بین عرفا و هم بین فلاسفه مشترک است. اینکه ارزش انسان به معرفت است و هر کس این علم را ندارد به یک معنا جاهل است و از این ارزشها به دور است چنانکه قرآن می فرماید: آیا آن کس که می داند با آن کس که نمی داند یکی است؟

وی افزود: در قرآن در سوره الرحمن خداوند نعمتهای خود را یک به یک می شمارد و در ابتدای سوره اولین نعمتی که ذکر می کند نعمت علم است. یعنی حتی قبل از خلقت انسان به علم اشاره دارد و ارزش علم از ارزش خلقت بالاتر است و اساسا خلقت برای علم است. و در تفسیر «ما خلقت الانس و الجن الا ليعبدون...« روایت از ابن عباس داریم که از حضرت محمد(ص) نقل می کند که ایشان فرمود «ليعبدون"; در واقع «ليعرفون"; است یعنی جن و انس را خلق کردم تا به معرفت برسند. لذا عرفان و معرفت بالاترین غایت بشر است.

این پژوهشگر عرفان یادآور شد: از طرف دیگر هر علمی نافع نیست به این معنا نیست که هر علمی را به دست آوردیم به هدف رسیده ایم. پیامبر اسلام(ص) می فرماید: پناه می برم به خدا از علمی که نفعی ندارد. لذا عرفا بر آن علم ارزشمند در برابر جهل اشاره داشته و بر علم به خدای تعالی تأکید دارند. یعنی اگر کسی عالم به خدا بود آنچنان که عرفا شناختند او به هدف رسیده است و الا به غایت نرسیده است.

کاکایی افزود: این معنای علم غیر از معنای سواد و اطلاعات عمومی است که در صفحه ذهنمان انباشته باشیم در این صورت ما با کامپوتر فرقی نداریم چون مقداری اطلاعات در خود جمع آوری کرده است. علم مورد نظر عرفا صرف دانشهای ظاهری نیست که برای گذران زندگی ما لازم است و همه وسیله است و نه هدف. آن علمی که هدف است علم مربوط به خدای تعالی است.

وی با بیان اینکه از نظر عرفا جایگاه ما در بهشت و درجه وجودی ما تابع معرفت ما است، تأکید کرد: معارف و علوم ظاهری تنها تا قبل از قبر به درد ما خواهد خورد، اینها علوم عمومی است که مربوط به عقل جزئی است و مسائل دنیا را با آن سامان می دهیم اما آن علمی که درجه ما با آن سنجیده می شود، علم به خدای تعالی است و برای رسیدن به این علم باید اثبات الاضافات کرد یعنی عرفا یک جهل را دارند که به آن جهل عالمانه و یا آموختنی می گویند که باید این جهل را آموخت و یعنی غیر خدا را فراموش کرد. "هرکه نگویای تو خاموش به --- هرچه نه یاد تو فراموش به".

این استاد عرفان و فلسفه اسلامی افزود: این جهل جهل عالمانه است که به تعبیری اثبات الاضافات است یعنی هر چیزی که ما را به محدودیت می کشاند باید از آن فراتر رفت؛ یعنی خیلی از علوم از نگاه عرفان حجاب هستند و در روایت هم داریم که العلم حجاب الاکبر. یعنی باید از این علم هم فراتر رفت. مولوی می گوید: "از کجا جوییم علم از ترک علم --- از کجا جوییم سلم از ترک سلم". یعنی ما برای اینکه به حریت و آزادی برسیم هر چیز محدودی را باید رها کنیم و هر علمی هم که متعلق به امر محدودی است ما را به محدودیت می کشاند.

وی یادآور شد: مهمترین علمی که با ما خواهد بود خودشناسی است و تابع آن هم خداشناسی است «فقد عرف نفسه عرف ربه"; آن چیزی که عرفا در پی آن هستند پیدا کردن خود واقعی شان هستند و این معرفت موجب پیدا کردن خداست. عرفا به دنبال چنین علمی می گردند و این با ترک همه تعلقات و علوم می شود. چون خیلی از علوم خود پنداری و خودخواهی را تقویت می کند به شرطی که آن علم را ببینیم اما اگر آن علم را نبینیم از این حجاب رسته ایم به قول حافظ: "تا عدل و عقل بینی بی معرفت بمیری --- این نکته ات بگویم خود را نبین که رستی".

کاکایی افزود: یا به قول شیخ شبستری "برو ای خواجه خود را نیک بشناس --- که نبود فربه ای مانند آماس". خودشناسی را که پشتش خودشناسی است فربه ای می داند و سایر علوم را که موجب تکبر و خودبینی می شود مانند ورم توصیف می کند. لذا به یک معنی می توان گفت که ترک علم و از این علوم و حجابها رستن، خواستنی است و مولوی دارا بودن این علوم را که خیلی ها دارند به زیرکی نامگذاری می کند اما این زیرکی احمقی است.

وی تصریح کرد: ما اگر خود را مستقل بنگریم و علم را به خود نسبت بدهیم و نه به آن معلم واقعی که خداوند است دچار نادانی می شویم و اگر انسان خود را بشناسد بالاترین علم است. عمده این است که ما دنبال همه مجهولات می گردیم اما به دنبال خود نمی گردیم. امیرالمؤمنین(ع) می فرماید: من عجب دارم از کسی که گمشده ای دارد ولی خودش را گم کرده اما در پی آن نمی گردد. امروز از این مسئله تعبیر #171از خودبیگانگی" می شود.

حجت الاسلام کاکایی افزود: یعنی انسان چیز دیگری را به جای خود بنشاند یعنی شغلم، مرتبه ام و یا خانه ام و... را به جای خود بنشانم و این #171از خودبیگانگی" است. شغلم بالاتر می رود فکر می کنم خودم رشد کردم، خانه ام عوض شده فکر می کنم خودم عوض شده ام. گاهی انسان خود را با این علوم جزئی اشتباه می گیرد.

وی با بیان اینکه اگر در علم خود را نبینیم و علم را به خود نسبت ندهیم و از خدا بدانیم این رستن است، افزود: فراموش کردن این علم، جهلی است که برای عرفا مطلوب است. مولانا کسانی را که علمشان را شبانه روز در برنامه ریزی های جزئی پیوند می زنند، زیرک می نامد و عشق که حریت و از خود رستن و دیگرخواهی است را مربوط به آدم می داند و زیرکی را مربوط به شیطان می داند؛ داند "او کو نیک بخت و محرم است --- زیرکی زبلیس و عشق از آدم است". "زیرکی بفروش و حیرانی بخر --- زیرکی ظن است و حیرانی نظر".

این پژوهشگر عرفان افزود: یعنی اگر به حیرت برسی به عمق معرفت می رسی. ضمن اینکه در بیانی دیگر با اقتباس از حدیثی به این مضمون که اکثر اصحاب جنب ابله هستند استفاده می کند ابله در این تعبیر یعنی بسی که به این امور جزئی توجه ندارد اما افراد زیرک خیلی نقشه می کشند و برنامه ریز هستند و خود را گرفتار امور جزئی می کنند اما کسی که از امور جزئی رسته و با اینکه زندگی اش را اداره می کند اما زندگی اش را وقف این امور جزئی نمی کنند؛ "بیشتر اصحاب جنت ابله اند --- تا ز شر فیلسوفی می رهند/ خویش را عریان کن از فضل و فضول --- تا کند رحمت به تو هر دم نزول.

دکتر کاکایی در پایان گفت: یا همان علمی که رهن و حجاب است را می گوید: "ای بسا علم و زکاوات و فتن --- گشته رهرو را چو غول راهزن". خیلی وقتها کسانی که به نوعی نابغه هستند قربانی نبوغ خودشان هستند. چون تهذیب نشدند و کسانی که زیرک و تیزهوش هستند اگر این تیزهوشی و زکاوت جهت پیدا نکند این راهزن می شود و انسان را مقابل خدا قرار می دهد.